

MOOI
**NOORD-
HOLLAND**

ADVISEURS
OMGEVINGSKWALITEIT

**ONDERZOEKSRAPPORT
METHODIEK VAN DE
NOORD-HOLLANDSE STOLPENKAART**

Inhoudsopgave

Inleiding	4
Aanleiding	4
Kaders van het onderzoek	4
Aanpak en organisatie	8
Stappen	9
Collecties en ordes	10
Collecties	15
Ordes	15
Projectorganisatie	16
Invloed van corona maatregelen	19
Draagvlakcreatie en respons	21
Communicatie	23
Methode: waarden op basis van de criteria	24
Stedenbouwkundige/landschappelijke waarde	25
Ensemblewaarde	25
Architectuurhistorische waarde	27
Bijzonderheid	29
Nieuwbouwstolpen	29
Overige waarderingsaspecten	31
Verder onderzoek	32
Noten	34
Bronnen	34
Colofon	38

Stolpen en fietsers in Hoogwoud. Foto: Daniel Nicholas.

Inleiding

Wie een stolpboerderij ziet, weet dat hij in Noord-Holland is. Dat maakt dit type boerderij uniek: de gehele collectie stolpen is Noord-Holland. Met hun streekgebonden erven, de bedrijfsgebonden oriëntatie op het landschap, monumentale silhouetten met piramidevormige daken en soms zeer oude vierkantconstructies vertellen de stolpen verhalen van eeuwen Noord-Hollandse agrarische geschiedenis. Vooral op landschappelijk niveau gezien is de historische stolp een identiteitsbepalend bouwtype voor met name het deel van de provincie ten noorden van het Noordzeekanaal. Er is sprake van verlies van landschappelijke cultuurhistorische waarden als zij zonder goede reden gesloopt worden. Voor wat betreft het erf en het gebouw bestaan er grote verschillen tussen de individuele stolpen. Reden genoeg om ze stuk voor stuk te gaan bekijken en op de kaart te zetten.

De toekomst van de stolpboerderij is verweven met maatschappelijke thema's en daarom hebben we ons bij de analyse van de opgehaalde data gericht op specifieke vraagstukken die in Noord-Hollandse context naar voren komen: omgang met landschappelijke kwaliteiten, herbestemming, verduurzaming, erfinrichting, agrarische bedrijfsvoering, stadsuitbreiding, toename van de recreatie en veranderende woonwensen. Deze rapportage dient als toelichting op en verantwoording van de aanpak van het onderzoek en de waardstelling.

Aanleiding

De provincie wil bijdragen aan een duurzame toekomst voor de Noord-Hollandse stolp. Om effectief stolpenbeleid te kunnen ontwikkelen is het zaak voor de provincie om grip te krijgen op de totale collectie stolpboerderijen en deze onder te verdelen in deelcollecties. Daartoe heeft zij de Noord-Hollandse Stolpenkaart laten opstellen. Daar aan gekoppeld gaf de provincie opdracht om een beleidsadvies op te stellen: wat kunnen we doen om het publieke belang van dit boerderijtype te behartigen en om, in samenwerking met gemeenten en andere betrokken partijen, zoveel mogelijk stolpeigenaren te ondersteunen zodat zij een

duurzame, kansrijke toekomst tegemoet kunnen gaan? Dat beleidsadvies is in een separate rapportage gegeven.

Het beleidsadvies en de Noord-Hollandse Stolpenkaart staan niet op zichzelf. Dit project bouwt voort op diverse eerdere onderzoeken die de afgelopen tien jaar zijn uitgevoerd.¹ Zo lezen we in het rapport 'Kansen voor de stolp in Noord-Holland' uit 2015 (opgesteld in nauwe samenwerking met onder andere de Boerderijenstichting Noord-Holland en Landschap Noord-Holland): *'Door het maken van een waarderingskaart voor stolpen zorgt de provincie er voor dat zij op een vergelijkbare manier voor de hele provincie worden geïnventariseerd en op kaart gezet. Bovendien is zo'n kaart een uitstekende dienstverlening naar gemeenten toe en een stimulans voor stolpeigenaren. De provincie laat op die manier zien dat stolpen haar veel waard zijn. Op de waarderingskaart wordt er een hiërarchie aangebracht in de waarde van boerderijlinten en van de stolpen zelf. De provincie kan de kaart op die manier gebruiken om speerpunten te formuleren voor haar stolpenbeleid.'*²

Veldwerk. Foto: Anna Groentjes

Kaders van het onderzoek

Om de collectie van Noord-Hollandse stolpen in kaart te kunnen brengen deed een onderzoeksteam van MOOI Noord-Holland bureauonderzoek en vervolgens veldwerk. Op die manier zijn alle 4.841 stolpen van vóór 1965 plus 1.076 stolpen van recenter datum gefotografeerd en is veel informatie opgehaald. De kaders van deze opdracht waren helder en sloten pandsgewijs bouwhistorisch of archeologisch onderzoek uit.

We raden aan om de stolpenkaart de komende jaren te beheren, verder aan te vullen en te actualiseren. Ook zijn er tal van verdere onderzoeken mogelijk om de kennis van de Noord-Hollandse stolp verder aan te vullen en te verspreiden. Suggesties voor verder onderzoek zijn verderop in dit rapport opgesomd.

Aandachtspunten bij het interpreteren van de Noord-Hollandse Stolpenkaart:

- De onderzoekers hebben de stolpen geobserveerd en gefotografeerd vanaf de openbare weg en zijn over het algemeen niet op het erf, laat staan binnen in de stolpen geweest (tenzij expliciet op uitnodiging van de bewoner/eigenaar);
- De onderzoekers hebben bij iedere stolp een informatiebrief in de bus gedaan;
- De Noord-Hollandse Stolpenkaart is een 'momentopname' van de periode augustus 2020-juni 2021;
- Stolpen die reeds als rijks-, provinciaal of gemeentelijk monument beschermd zijn, zijn volgens opdracht wel gefotografeerd en op de kaart vermeld, maar niet beschreven of gewaardeerd zoals andere stolpen, vanuit de gedachte dat monumenten afdoende beschermd zijn;
- De aangeleverde data omtrent de monumentenstatus bleek bij nader onderzoek niet altijd compleet en actueel te zijn. Dit is zo veel mogelijk aangevuld en gecorrigeerd. Het kan echter nog zijn dat er incidenteel stolpen ten onrechte al dan niet zijn aangeduid als beschermd monument;
- De beschikbare data over het bouwjaar zijn waar mogelijk gecontroleerd en geactualiseerd. Er was echter in dit onderzoek geen ruimte voor uitgebreid archiefonderzoek op pandniveau. Daarom kan het zijn dat incidenteel bouwjaren niet kloppen en dat daardoor een historische stolpboerderij (van voor 1965) onterecht als nieuwbouw is aangemerkt of andersom;
- De beleidsadviezen dienen vóór implementatie op detail niveau juridisch gecontroleerd te worden door provincie Noord-Holland;
- Bij ingrijpende voorgestelde wijzigingen, zoals sloop of monumentenaanwijzing, adviseren wij eerst nader onderzoek te doen (zie ook beleidsadvies).

Het onderzoeksteam aan het werk. Foto: MOOI Noord-Holland

Aanpak en organisatie

Stappen

Na de gunning in mei 2020 is direct begonnen met de voorbereidingen van het inventariseren en waarden. De aanpak is als volgt samen te vatten:

1. Formeren onderzoeksteam

Vanuit MOOI Noord-Holland is een team samengesteld van projectleider, drie medior onderzoekers met een gedegen kennis van de stolpboerderij, erfinrichting en het agrarisch landschap en een landschapshistoricus die ook de ArcGIS database ontwierp en beheerde.

2. Stagiaires

Drie masterstudenten erfgoedstudies en architectuurgeschiedenis van de Vrije Universiteit (VU) Amsterdam liepen stage bij MOOI Noord-Holland. Zij troffen voorbereidingen voor het veldwerk, verzamelden bronmateriaal bij gemeenten en historische verenigingen, verrichtten veldwerk met de onderzoekers (er zijn drie onderzoeksteams geformeerd) en deden elk een eigen stageonderzoek dat raakvlakken had met de stolpenkaart. Na de tijdelijke inventarisatiestop trad een vierde stagiaire aan vanuit de VU plus een afgestudeerd kunsthistorica die via een werkervaringsplek bij dit onderzoek meer ervaring wilde opdoen met het waarden en onderzoeken van gebouwd en landschappelijk erfgoed.

3. Techniek

In de Collector app van ArcGIS is openbare informatie ingeladen, zoals de bestaande stolpenkaart die MOOI Noord-Holland in samenwerking met de Boerderijenstichting Noord-Holland heeft gemaakt, een kaartlaag met alle rijksmonumenten, kadastrale percelen, bestemmingsplannen en Cyclomedia. Via tablet of telefoon is de app toegankelijk. Ieder onderzoeksteam gebruikte het zelfde type tablet, om ervoor te zorgen dat de kwaliteit van de foto's gelijk zou zijn.

4. Kadastrale minuutplans

Om de ouderdom van een stolp beter te kunnen bepalen is het belangrijk te weten of er al lange tijd een stolp op de locatie van een huidige stolp heeft gestaan. De zeer nauwkeurige kadastrale minuutplans die in 1832 van heel Noord-Holland zijn

gemaakt, laten zien of er in 1832 al een volume met een vierkant grondplan op de locatie stond. Deze oude kaarten moesten echter stuk voor stuk gedigitaliseerd worden om ze als laag 'onder' de huidige kaart te kunnen leggen. De provincie en MOOI Noord-Holland hebben gezamenlijk geïnvesteerd om deze techniek beschikbaar te maken voor dit onderzoek via een opdracht aan de Fryske Academie.

5. Klankbordgroep

Om kritische reflectie op het project te organiseren is een brede klankbordgroep geformeerd met vertegenwoordigers van overheden, belangengroeperingen en kennisinstellingen. De beleidsadviseur van de Provincie Noord-Holland was als agenda-lid en opdrachtgever aanwezig bij het overleg van de klankbordgroep. Zie verderop in dit rapport de namenlijst van klankbordgroep-leden.

6. Stolpenstoomcursussen

Om de teamleden te voeden met aanvullende actuele, gespecialiseerde kennis werden twee 'stolpenstoomcursussen' gegeven. De eerste live, de tweede digitaal. Docenten waren Marijke Beek (stolpenspecialist en betrokken bij de Amsterdamse Ordekaarten), Dieuwertje Duijn (Archeologie West-Friesland), Nicky Schuurman (Landschap Noord-Holland), Henk de Visser (voormalig bestuurslid Boerderijenstichting Noord-Holland en voormalig medewerker MOOI Noord-Holland) en Carla Oldenburger (tuinhistorica en adviseur MOOI Noord-Holland). Deze stoomcursussen zijn in het voorjaar 2021 herhaald voor de nieuwe stagiaires. Ook heeft het stolpenteam enkele pilots uitgevoerd om de ontwikkelde methodiek te toetsen en de toepassing van de waarderingscriteria af te stemmen. Verder is een stolpen-bibliotheek aangelegd op het kantoor van MOOI Noord-Holland.

7. Criteria en terminologie

Voor de start van het veldwerk zijn in overleg met de klankbordgroep de waarderingscriteria die in de uitvraag van de opdracht waren meegegeven, aangescherpt en vervolgens vastgesteld. Verderop in dit rapport zijn de waarderingscriteria beschreven plus de systematiek van het waarden. Ook is de

Veldwerk. Foto: MOOI Noord-Holland.

terminologie van de beschrijvingen geüniformeerd, net als de omgang met cultuurhistorische waarden binnen het criterium 'bijzonderheid'. Tevens is er een lijst opgesteld van zeer bijzondere boerderijen zonder monumentenstatus en is er een collectie opgesteld van boerderijen met een hoog gewaardeerd erf.

8. Bureauonderzoek en bronnen

De onderzoekers bereidden het veldwerk voor door zoveel mogelijk stolp-specifieke informatie te verzamelen en in de Collector app te zetten. Door middel van Cyclomedia kon het erf en de stolp vooraf goed bekeken worden om een eerste indruk te krijgen.

Bronnen voor het bureauonderzoek: Cyclomedia, kadastrale minuutplans 1832, de BAG, bestemmingsplannen, kadastrale kaarten, monumentenlijsten, beeldbank Boerderijenstichting Noord-Holland, historische foto's, tekeningen, literatuur, bestaande inventarisaties, ervenhandboeken van Landschap Noord-Holland en gebiedsbeschrijvingen in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie.

Bij het verzamelen van de bronnen hebben de onderzoekers hulp gekregen van talloze historische verenigingen, gemeenteambtenaren, belangstellenden, archieven en stolpeigenaren en -bewoners. Een volledige lijst van mensen en organisaties die aan het onderzoek hebben bijgedragen is opgenomen in de bijlage.

9. Veldwerk

Drie onderzoeksteams kregen elk een gebied toegewezen (NH Noord, West-Friesland en NH Zuid). Alle onderzoekers hebben gedurende het onderzoek geregeld van team gewisseld om de methodiek te vergelijken en aan te scherpen. De GIS-specialist beheerde de database en was beschikbaar voor advies. Tijdens het veldwerk werd elke stolp in zijn ruimtelijke context bekeken. De onderzoekers maakten waar mogelijk drie foto's per stolp, vanaf de openbare weg: zij aanzicht met erf, vooraanzicht en stolp met wegprofiel. Ook werden bevindingen op basis van de waarderingscriteria genoteerd.

Iedere stolpboerderij is anders. Als gevolg van de agrarische functie werden er bij de bouw soms pragmatische keuzes gemaakt. Soms is de stolpboerderij geheel losgekomen van zijn agrarische context door oprukkende nieuwbouw. Andere keren is de architectuur afwijkend van wat gangbaar was in de streek of is geëxperimenteerd met een afwijkende plattegrond of gevelindeling. Voortdurende ruggenspraak bleek essentieel voor de voortgang van het onderzoek. Het stolpenteam besprak wekelijks de dilemma's onderling en zocht afstemming met externe professionals (architectuur- en landschapshistorici, bouwhistorici en archeologen). De onderzoekers werden tijdens het veldwerk erg vaak aangesproken door bewoners en belangstellenden voor tekst en uitleg.

10. Beleidsadvies

Vanaf januari 2021 startte een serie gesprekken en brainstormsessies met stakeholders om input op te halen voor het beleidsadvies aan provincie en gemeenten. Doel was om nieuwe ideeën op te halen maar ook om prioriteiten te stellen binnen de veelheid van ideeën. Want al snel werd duidelijk dat een beleidsadvies beknopt, helder en realistisch zou moeten zijn.

Als uitgangspunt voor de gesprekken is een discussiestuk opgesteld op basis van eigen inzichten naar aanleiding van het veldwerk en gesprekken met eigenaren die het onderzoeksteam tijdens het inventariseren in het veld had gevoerd.

Onderzoekers van MOOI Noord-Holland hebben bovendien onderzoek gedaan naar planologische en juridische mogelijkheden en voorbeelden van beleid voor agrarisch erfgoed in andere provincies, in samenwerking met externe planologen.

Onder de kop 'Projectorganisatie' is een lijst opgenomen van partijen die input hebben geleverd voor het breed gedragen beleidsadvies.

De input van alle gesprekken is verwerkt in een concept advies, dat is besproken met: Ernst van der Kleij, Provincie Noord-Holland, het bestuur van de Boerderijenstichting en tot slot de Klankbordgroep.

Deze onvolledige stolp met voorhuis is een markant voorbeeld van de collectie De stolp in het Landschap vanwege de solitaire ligging ver in het landschap nabij monumentale molen in Hensbroek. De stolp is van alle kanten een opvallende verschijning in het vlakke landschap.
Foto: MOOI Noord-Holland.

Collecties en ordes

Nadat de inventarisatie was afgerond, moesten de ordes vastgesteld worden waar beleid aan gekoppeld kon worden. Hierover is lang en diepgaand discussie gevoerd tussen betrokken onderzoekers en externe experts. Hieronder wordt de methodiek van het waarden van de stolpen nader toegelicht. Bij aanvang was gedacht omdat de punten van de vier criteria (landschappelijk/stedenbouwkundige waarde, ensemblewaarde, architectuurhistorische waarde en bijzonderheid) bij elkaar opgeteld konden worden, en dat de stolpen met de meeste cumulatieve punten in orde 1 zouden komen, etc.

Deze methode werd na het inventariseren, en naar aanleiding van de diverse gesprekken met stakeholders en kenners, ter discussie gesteld.

- Stapelen van punten werkt niet optimaal. Het komt vaak voor dat stolpen die op één van de criteria door de onderzoekers hoog werd gewaardeerd, niet zo veel punten had gekregen op andere criteria en daarmee zou deze in de verkeerde orde terecht komen. Vooral stolpen die op architectuurhistorische waarde met 5 punten waren gewaardeerd, zouden dan vaak niet goed uit de verf komen.
- In landschappelijk/stedenbouwkundig opzicht konden de onderzoekers stellen dat vrijwel alle stolpen van belang zijn. Zelfs stolpen die voor een belangrijk deel ingebouwd zijn geraakt in de bebouwde kom, zijn door hun afwijkende maat en hun puntdak nog markant te noemen in het stedenbouwkundige weefsel van het dorp of de stad. Daarmee kunnen we stellen dat geen enkele stolp zonder goede reden uit het landschap/het stedenbouwkundig weefsel zou moeten verdwijnen.
- De erven die de onderzoekers met 4 of 5 punten hadden gewaardeerd, verdienen specifieke beleidsmaatregelen die niet veel met de overige aspecten te maken hebben. Er zijn 403 stolpen gevonden met bijzondere erven en daarmee zijn deze relatief zeldzaam te noemen.
- Architectuur: De verschillen op het vlak van de architectuur zijn groot en geven aanleiding om provincie-breed planologisch beleid te ontwikkelen, en om het ruimtelijke kwaliteitsbeleid daar op af te stemmen (door gemeenten). Dat pleit ervoor binnen deze collectie wél met een ordening te werken.
- Tijdens het veldwerk hebben de onderzoekers tal van stolpen aangetroffen waarvan het kansrijk is om ze verder te onderzoeken op monumentale waarden (zie verder beleidsadvies). Deze monumentale waarden betreffen vaak het samenspel tussen de ligging in het landschap of binnen de stedenbouwkundige setting, een erfindeling die karakteristiek is voor de regio, de architectuur en de cultuurhistorie.
- Het verhaal (de bijzonderheid, immaterieel erfgoed) biedt voornamelijk kansen voor beleid op het vlak van maatschappelijke bewustwording via educatie, recreatie, toerisme, draagvlakbevordering en communicatie.

Collecties

Gekozen is voor een meer genuanceerde indeling in collecties:

- Collectie De Stolp in het Landschap
- Collectie Het Bijzondere Stolperf
- Collectie De Stolpboerderij als Gebouw
- Collectie Stolpenverhalen

De collecties zijn gedetailleerd omschreven in het beleidsadvies.

Een deel van de individuele stolpen valt in meerdere collecties. Aan iedere collectie zijn specifieke beleidsadviezen en mogelijke acties van de provincie of gemeenten gekoppeld.

Ordes

Binnen de Collectie De stolpboerderij als gebouw is een ordening aangebracht omdat daar grote verschillen aanwezig zijn waar specifiek beleid aan gekoppeld zou kunnen worden. De staat van onderhoud heeft niet meegewogen bij de indeling in ordes. Opvallend is wel dat stolpen die vanuit architectuurhistorisch oogpunt van hoge waarde zijn, vaak niet het beste onderhouden zijn. Dit heeft met elkaar te maken: door weinig onderhoud is de architectuurhistorische waarde goed geconserveerd. Dit maakt deze bijzondere categorie echter ook heel kwetsbaar. De ordes zijn gedetailleerd omschreven en toegelicht in het beleidsadvies.

De Beemster kent een rijk koopmansverleden, wat verbonden was met het boerenleven. Het erf van deze eeuwenoude stolp in de Beemster was in het verleden niet alleen een boeren erf, maar ook een wisselplaats voor koetsen vanuit Hoorn en Enkhuizen.
Foto: MOOI Noord-Holland.

Nieuwbouw in de vorm van een stolp in Assendelft. Ook nieuwbouwstolpen zijn gefotografeerd en genoteerd op de kaart.
Foto: Anna Groentjes.

Projectorganisatie

Projectteam

- Projectleider: drs. Dorine van Hoogstraten (architectuurhistoricus)
- Rosanne Bruinsma MA (erfgoeddeskundige, stolpenconsulent)
- Anna Groentjes (communicatiespecialist, vm. beheer beeldbank Boerderijenstichting Noord-Holland)
- Renee Stroomer MA (erfgoeddeskundige, vrijwilliger Boerderijenstichting Noord-Holland)
- Lisa Timmerman MA (landschapshistoricus, GIS specialist)
- Drs. ing. Jef Mühren (planoloog)

Vrije Universiteit Amsterdam

Voor het veldwerk is samengewerkt met de Vrije Universiteit Amsterdam, afdeling architectuurgeschiedenis/ erfgoedstudies. Begeleiding: dr. Freek Schmidt.

Stagiaires:

- Anna Koudijs BA
- Bo Jonk MA
- Romy Schuit BSc
- Mathilde Spruyt-Kooij BA

Werkervaringsplek:

- Drs. Yvonne Molenaar (kunsthistoricus)

Externe specialisten

- Drs. Marijke Beek (architectuurhistoricus, specialist historische stolpen, ordekaarten)
- Saskia Commandeur MSc (stedenbouwkundige en planoloog)
- Drs. Dieuwertje Duin (archeoloog, stolpenspecialist, gemeentelijk beleid)
- Drs. Carla Oldenburger (tuin- en landschapshistoricus)
- Nicky Schuurman (landschapontwerper)

Klankbordgroep

- Drs. Marijke Beek, adviseur architectuurhistorie, opsteller diverse waarderingskaarten gemeente Amsterdam en stolpenrapporten i.o.v. Provincie NH
- Drs. Dieuwertje Duijn, KNA Archeoloog namens Archeologie West-Friesland
- Hans van Kampen, namens het Westfries Genootschap
- Saskia Olivierse MA, Adviseur Erfgoed Gemeente Schagen
- Christian Pfeiffer MA, Beleidsmedewerker Erfgoedvereniging Bond Heemschut
- Dr. Freek Schmidt, Professor Art and Culture, History, Antiquity, en CLUE, Vrije Universiteit Amsterdam
- Ir. Judith Toebast, Specialist Landelijke Bouwkunst RCE
- Saline Verhoeven MSc, Projectleider Landschap en Cultuurhistorie Natuurlijke Zaken, Landschap Noord-Holland. Bij de laatste vergadering vervangen door: Nicky Schuurman
- Dr. Jeroen Zomer, adviseur landschap bij RCE, voormalig beleidsmedewerker en bouwer stolpenkaart MOOI Noord-Holland (i.s.m. Boerderijenstichting Noord-Holland)

** Het bestuur van de Boerderijenstichting Noord-Holland heeft niet plaatsgenomen in de Klankbordgroep. Wel zijn zij voor iedere vergadering van de Klankbordgroep uitgenodigd en hebben zij de stukken ontvangen.*

Partijen die input hebben geleverd voor het beleidsadvies

Organisaties

1. Agrarisch Erfgoed Nederland
2. Archeologie West-Friesland
3. Boerderijenstichting Noord-Holland
4. Dorpsraad Twisk
5. Heemschut
6. Landschap Noord-Holland
7. LTO
8. Makelaar gespecialiseerd in stolpen
9. Vrije Universiteit
10. Westfries Genootschap

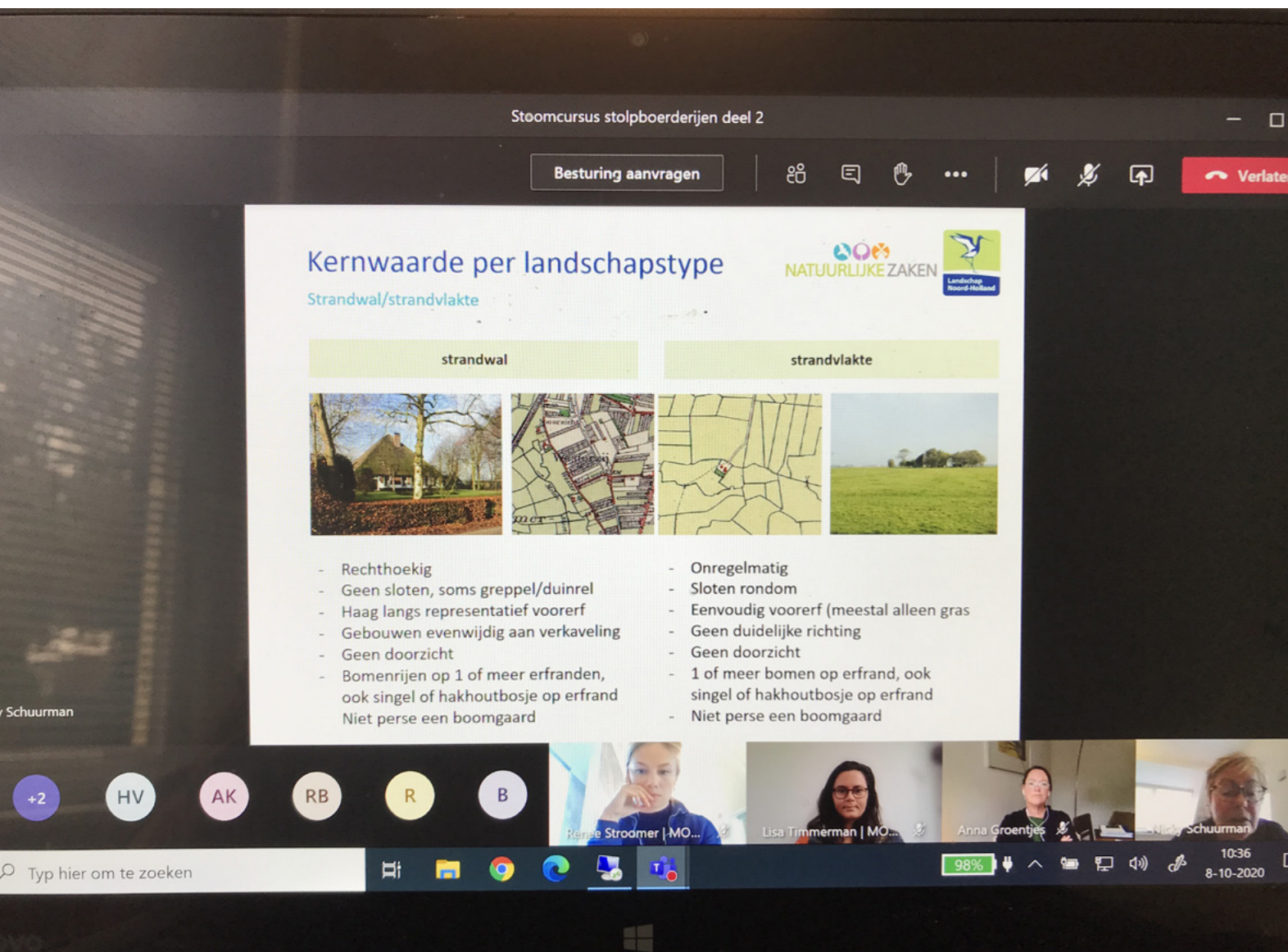
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Provincies

1. Provincie Drenthe
2. Provincie Friesland
3. Provincie Noord-Holland

Gemeenten

1. BUCH gemeenten
2. Edam-Volendam
3. Hoorn
4. Koggenland
5. Schagen

Als gevolg van de corona maatregelen vond de stolpenstoomcursus online plaats. Foto: MOOI Noord-Holland.

Invloed van corona maatregelen

De draagvlakcreatie zoals voorgesteld, door een grote groep stolpeneigenaren en andere betrokkenen een aantal malen bij elkaar te halen, was niet haalbaar. Er is telkens naar een (digitaal) alternatief gezocht.

De corona-maatregelen van de overheid hebben de inventarisatie een aantal malen behoorlijk in de weg gezeten. Geplande bijeenkomsten moesten digitaal georganiseerd worden en geregeld werden hierdoor gesprekken één op één gevoerd in plaats van in grotere gezelschappen. In het veld moesten de inventarisatieteams steeds schakelen om de inventarisatie op gang te houden, onder andere naar aanleiding van coronagevallen in de directe omgeving. Drie maal moest een onderzoeker in quarantaine en één onderzoeker heeft daadwerkelijk COVID-19 gehad. Hierdoor viel geregeld een inventarisatieteam tijdelijk stil.

De strenge lockdown die op 15 december 2020 inging, maakte veldwerk onmogelijk. Er dreigde een verkeerde beeldvorming te ontstaan omdat het onderzoeksteam op pad was terwijl vanuit de rijksoverheid opgeroepen werd zo veel mogelijk vanuit huis te werken en alleen noodzakelijke reizen te maken. Bovendien leverde de lockdown, door het sluiten van publieke gelegenheden, veel praktische problemen op voor de onderzoekers.

Tot eind februari 2021 heeft het stolpenteam alleen bureauonderzoek voortgezet. Ondertussen liepen de stages van de stagiaires af. Zij zijn voor het project behouden door ze part time in te huren, maar er is ook een nieuwe stagiaire bij gekomen en er is een werkervaringsplek gecreëerd. Vanaf maart konden de teams weer op pad, nadat de eerste versoepelingen waren aangekondigd.

De virtuele draagvlakbijeenkomst in Alkmaar, augustus 2020. Foto: Anna Groentjes.

Het publiek van de virtuele draagvlakbijeenkomst in Alkmaar. Foto: Anna Groentjes.

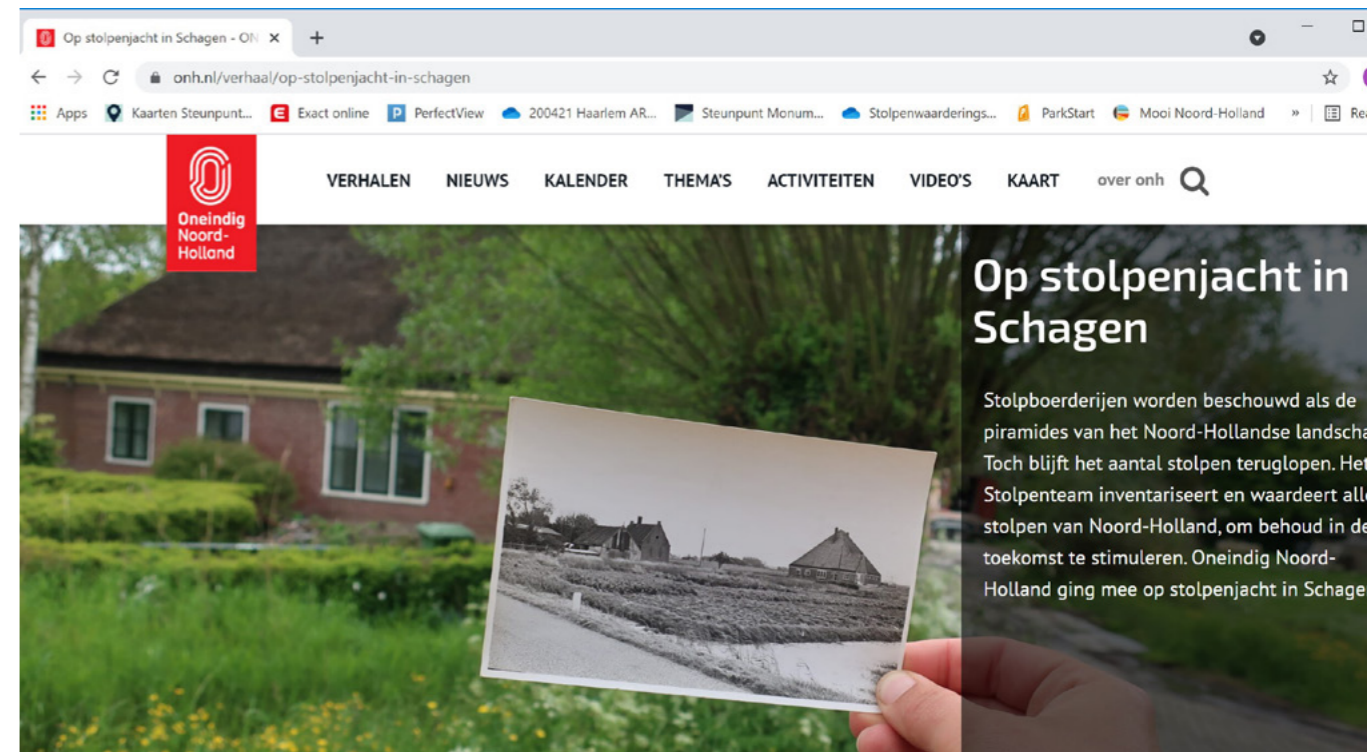
Draagvlakcreatie en respons

- Belangrijk onderdeel van de opdracht was het creëren van draagvlak onder stolpeigenaren en -bewoners, historische verenigingen, gemeenten en andere betrokken partijen.
- Hiertoe is - mede vanwege de corona maatregelen - een andere aanpak gevolgd dan vooraf was bedacht.
- Stolpenmiddag. De geoffreerde Tweede Grote Stolpendag in de zomer werd vervangen door de Virtuele Stolpenmiddag op 18 augustus, waarvoor zich 65 mensen aanmeldden. Daar deelden de onderzoekers informatie met een brede groep geïnteresseerden. Behalve uitleg over het doel en de methodiek vonden online ook tafelgesprekken plaats met diverse betrokkenen (vertegenwoordigers van een gemeente, stolpbewoners, Bond Heemschut en provincie). Deelnemers gaven input voor de aanpak en het beleidsadvies. De stolpenmiddag kon online teruggekeken worden.
- Gesprekken. Daarnaast werden gericht gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van de Boerderijenstichting Noord-Holland en de LTO over bezwaren en kansen die met de het opstellen van een waardering gemoeid zijn. Het bestuur van de Boerderijenstichting Noord-Holland is een voorstander van de inventarisatie en onderschrijft de zorgvuldigheid van het onderzoek dat MOOI Noord-Holland ter hand neemt. Over één onderdeel is er twijfel: men snapt dat stolpen verschillend kunnen worden gewaardeerd maar staat op het standpunt dat elke stolp van waarde is en dat er daarom maar één categorie zou moeten zijn. Dit vanuit de vrees dat een groep stolpen in waarde zou dalen. Over het beleidsadvies zijn met het bestuur gedurende het gehele proces gesprekken gevoerd. Ook met een bestuurslid van LTO Noord, Marianne Barendregt, is een gesprek gevoerd over het beleidsadvies. Zij heeft de kans gekregen op het discussiestuk dat ten grondslag lag aan het beleidsadvies te reageren.

- Brief. In plaats van het ontwikkelen van een webtool waarmee stakeholders en belangstellenden makkelijk informatie over stolpen kunnen inzenden is besloten om bij iedere stolp waar de onderzoekers langs komen een brief in de brievenbus te doen met uitleg over het project en een oproep om informatie te delen via een speciaal mailadres. Een brief is laagdrempeliger en duidelijker gericht aan de eigenaar van de stolp. 184 stolpeigenaren en -bewoners belden op en/of stuurden foto's, brieven en publicaties per post of e-mail. In de bijlagen een lijst van stolpeigenaren en organisaties die informatie hebben aangeleverd.
- Partijen. In totaal is gesproken en/of gecorrespondeerd over de inhoud van het beleidsadvies met vertegenwoordigers van 10 verschillende maatschappelijke organisaties, diverse inhoudelijke experts, en met medewerkers van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), 5 gemeenten en 3 provincies. Ook hebben tal van stolpeigenaren input geleverd voor het beleidsadvies. (lijst met namen in de bijlage)
- Oproep. Verder hebben de stagiaires gemeenten en historische verenigingen benaderd met het verzoek om beschikbare inventarisaties en andere bronnen te delen. Daar is veel gehoor aan gegeven. Zie ook literatuurlijst.

Tijdens het veldonderzoek werden de onderzoekers veelal positief tegemoet getreden. Veel eigenaren bleken trots te zijn op het eigendom en de meeste mensen ervoeren de belangstelling voor hun stolp als positief en droegen met materiaal vaak bij aan het vullen van de databank.

Incidenteel waren er natuurlijk ook mensen met bezwaren. Vaak gingen deze over angst voor bemoeienis en beperkende regelgeving door de overheid. 15 mensen bleven formeel bij hun bezwaar en willen niet in de database opgenomen worden.

Een uitgebreid artikel is gemaakt door Oneindig Noord-Holland.

Communicatie

De Noord-Hollandse Stolpenkaart heeft een eigen beeldmerk. Om laagdrempelig en toegankelijk te zijn is er een logo ontworpen en heeft het project zijn eigen social-media kanalen. Het e-mailadres stolpenkaart@mooinoord-holland.nl werd voortdurend gemonitord om snelle communicatie te waarborgen. En omdat het onmogelijk was om alle stolpbewoners en -gebruikers voorafgaand aan de inventarisatie te informeren, simpelweg omdat niet alle adressen bekend waren, is er gekozen voor brede pers aandacht in lokale media. Op 23 september 2020 is er een algemeen persbericht uitgestuurd en diverse media worden regelmatig benaderd over de voortgang en interessante inzichten.

Voorgesteld wordt om bij oplevering van de Noord-Hollandse Stolpenkaart alle stolpen te informeren en op te roepen om correcties of aanvullende kennis aan te leveren. Dankzij de inventarisatie zijn alle adressen nu beschikbaar.

Cijfers social media

- Instagram: 101 volgers
- Twitter: 73 volgers
- Facebook: 31 volgers

Pers en PR

- Monumentaal, 23 januari 2020
- Agrarisch erfgoed Nederland, 7 maart 2020
- RODI, editie de Drom, De Koggenlander, De Medemblikker, Nieuwsblad Hollands Kroon, Ons Streekblad en Schager Nieuwsblad, 30 juli 2020
- Amstelveenweb, 29 juli 2020
- Vlog Zita Pels, 21 augustus 2020
- Noordhollands Dagblad, editie Schagen en Den Helder, 31 augustus 2020
- Kijk op Noord-Holland, 24 september 2020
- BP Nieuws, 25 september 2020
- Wij zijn NH, RTV NH 6 oktober 2020
- NOS Journaal, 8 oktober 2020
- RODI, editie Uitgeest, 6 december 2020
- Oneindig Noord-Holland, Op stolpenjacht in Schagen, 16 juni 2021
- Ode, nr. 2, juni 2021

Schansweg Texel. Foto: Anna Groentjes.

Methode: waarderen op basis van de criteria

Om grip te krijgen op de verzameling stolpen hebben de onderzoekers waarderingscriteria toegepast om hun bevindingen tijdens het veldwerk te structureren. De bevindingen zijn ter plekke in de database in ArcGIS genoteerd en naderhand meermaals gecontroleerd. De criteria zijn gebaseerd op de gangbare waarderingscriteria die overal in den lande worden gebruikt om potentiële monumenten te waarderen. In samenspraak met de Klankbordgroep zijn de criteria aangepast aan de specifieke situatie van de Noord-Hollandse stolp, het erf en de landschappelijke setting.

Stedenbouwkundige/landschappelijke waarde

De stolp als onderdeel van een beschermd gezicht, provinciale stolpenstructuur (Leidraad Landschap en Cultuurhistorie), Bijzonder Provinciaal Landschap, dan wel als onderdeel van het landschap of bebouwde omgeving.

- Zichtbaarheid vanuit de omgeving: kenmerkend voor de landschapstypologie of uitzonderlijk; is dat gewijzigd in de tijd (b.v. verdichting bebouwing, infrastructuur, ingrepen in het landschap).
- Positie ten opzichte van de weg/dijk en het land: kenmerkend voor de landschapstypologie of uitzonderlijk (b.v. dicht aan de weg of juist ver, wegsloot, frontaal aan de weg of in een hoek).
- Hoogteverschillen (onder aan de dijk, op terp, etc.); is dat goed zichtbaar.
- Positie ten opzichte van directe omgeving (b.v. in bebouwd lint, solitair in landschap, in woonwijk, doorzicht mogelijk naar achterland); typisch voor de landschapstypologie of uitzonderlijk; is dat gewijzigd in de tijd.
- Herkenbaarheid van de historische structuur waar de stolp aan ligt, ter hoogte van de stolpkavel: profiel van de weg, breedte, wegsloten, straatbomen; invloed op de herkenbaarheid van het stolpenlint.

Stedenbouwkundige/landschappelijke waarde: argumentatie (beoordeel per stolp wat wel/niet van toepassing is)

- 1 punt: stedenbouwkundige/landschappelijke situering is ingrijpend gewijzigd, historische structuur onherkenbaar geworden, onsamenvattend of verstoord beeld, basiswaarde.

- 2 punten: stedenbouwkundige/landschappelijke situering is in de loop der tijd gewijzigd, moeilijk herkenbaar, beperkte zichtbaarheid, matig waardevol.
- 3 punten: stedenbouwkundige/landschappelijke situering is nog herkenbaar maar enigszins gewijzigd, verminderde zichtbaarheid, redelijk waardevol.
- 4 punten: stedenbouwkundige/landschappelijke situering goed herkenbaar, goede/redelijke zichtbaarheid, is kenmerkend voor dit landschap/deze stedenbouwkundige setting, waardevol.
- 5 punten: stedenbouwkundige/landschappelijke situering is (vrijwel) origineel, historische structuur ongewijzigd, beeldbepalende ligging, uniek of juist heel kenmerkend voor dit landschap/deze stedenbouwkundige setting. Maakt onderdeel uit van een stolpenstructuur zoals aangewezen door de provincie in de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie, en/of van een beschermd stads- of dorpsgezicht, zeer waardevol.

Ensemblewaarde

De waarde van de stolp in samenhang met erf en bijgebouwen

- Ligging van de stolp op het erf
- Historische structuur van het erf
- Bijgebouwen: historische schuren/bijgebouwen of nieuwe, grootschalige bijgebouwen; hiërarchie tussen hoofd- en bijgebouwen
- Onderscheid tussen voor-en achtererf
- Doorzicht over erfpad/over erf
- Erfbeplanting, bomenrij rondom stolp of rondom/langs erfgrans, windsingel, bomenlaan
- Leilinden langs de voorgevel
- Boomgaard, moestuin
- (Historische) boerentuin
- Waterstructuur (sloten)
- Bruggen, dammen
- Agrarische karakter/gebruik van het erf en agrarische bebouwing op het erf
- Poortwachters, heggen, hagen, hekwerken als erfgrans langs de weg
- Regio-specifieke kenmerken zoals de dubbele sloten in de Schermer of de karakteristieke erfranden in de Beemster

Callantsoog. Foto: MOOI Noord-Holland. Foto: Anna Groentjes.

Ensemblewaarde: argumentatie
(beoordeel per stulp wat wel/niet van toepassing is)

- 1 punt: ensemble stulp-bijgebouwen-erf is ingrijpend verstoord, onherkenbaar in structuur en inrichting, atypisch voor de streek, helemaal verdwenen/dichtgebouwd in de loop der tijd, agrarische functie verdwenen: basiswaarde.
- 2 punten: ensemble stulp-bijgebouwen-erf is verstoord, moeilijk herkenbaar in structuur en inrichting, niet echt typisch voor de streek, deels verdwenen/dichtgebouwd in de loop der tijd, agrarische functie verdwenen: matig waardevol.
- 3 punten: ensemble stulp-bijgebouwen-erf is in evenwicht, structuur en inrichting op hoofdlijnen herkenbaar, passend in de streek, agrarische functie nog aanwezig/nieuwe functie respectvol ingepast: redelijk waardevol.
- 4 punten: ensemble stulp-bijgebouwen-erf is goed in evenwicht, herkenbare structuur en inrichting, vrij bijzonder of juist kenmerkend voor de streek, bevat bijzondere elementen, agrarische functie nog aanwezig/nieuwe functie respectvol ingepast: waardevol.
- 5 punten: ensemble stulp-bijgebouwen-erf is nog helemaal historisch gezien intact en goed onderhouden, exemplarisch qua structuur en inrichting, uniek of juist heel kenmerkend voor de streek, agrarische functie nog aanwezig/nieuwe functie respectvol ingepast: zeer waardevol.

Architectuurhistorische waarde

De waarde van de stulp als gebouw, het exterieur (voor zover zichtbaar vanaf de openbare weg).

- Hoofdvorm: is de stulp als silhouet, hoofdvorm nog intact (b.v. verhoudingen kap-begane grond, hellingshoek kap, grote dakkapellen, loggia's, etc.).
- Typologie: is het type stulp karakteristiek voor de streek.
- Logica van de stulp: formele voorzijde (woongedeelte), afleesbaarheid van positie van de stal, darsdeuren herkenbaar, informele achterzijde.
- Architectuur: is de vormgeving karakteristiek voor de tijd waarin hij is gebouwd, zijn eventuele latere wijzigingen zorgvuldig ingepast in het ontwerp, met respect voor de typologie. Kijk naar

de grootte, symmetrie en hoeveelheid ramen in gevelindeling en dak.

- Bouwgeschiedenis: de meeste stolpen zijn in de loop der eeuwen aangepast aan de eisen van de tijd. De afleesbaarheid van die bouwgeschiedenis aan het exterieur kan waarde hebben; dat vroegere openingen nog in het metselwerk zichtbaar zijn, verschillende soorten metselwerk zichtbaar, etc.
- Detaillering: zijn er kenmerkende details te zien: spiegel in het dak, schoorsteen, lijsten, makelaar, gootklossen, levensboom in raam boven de deur.
- Materiaaltoepassing: authenticiteit van materialen, dak met pannen, riet of ander materiaal, gevels van metselwerk, betimmering of stuc, raamkozijnen, ramen, luiken, etc.

Architectuurhistorische waarde: argumentatie
(beoordeel per stulp wat wel/niet van toepassing is)

- 1 punt: hoofdvorm aangepast of toevoegingen niet passend (bv door afwijkende verhoudingen, te grote dakkapellen, grote serre), logica van de stulp niet meer herkenbaar door latere aantastingen, agrarisch verleden onherkenbaar, gevels ingrijpend gewijzigd, details verwijderd, materialen vervangen (b.v. kunststof kozijnen, golfplaat op het dak); algehele verschraling, basiswaarde.
- 2 punten: hoofdvorm enigszins aangepast (b.v. door dakkapellen/veel dakramen), logica van de stulp aangepast door gevelwijzigingen, agrarisch verleden moeilijk herkenbaar, details aangepast/verdwenen, materialen niet passend gemoderniseerd, matig waardevol.
- 3 punten: hoofdvorm grotendeels herkenbaar, logica van de stulp licht aangepast, agrarisch verleden enigszins herkenbaar, detaillering versoberd/gemoderniseerd, materialen grotendeels nog passend, redelijk waardevol.
- 4 punten: hoofdvorm intact, logica van de stulp goed herkenbaar, agrarisch verleden herkenbaar, detaillering nog deels origineel, materialen passend bij de streek/type, waardevol.
- 5 punten: hoofdvorm intact, logica van de stulp zeer goed herkenbaar, agrarisch verleden goed afleesbaar, detaillering bijzonder/rijk/karakteristiek, materialen passend bij de streek/type, monumentwaardig, zeer waardevol.

Vierkantconstructie in het zicht. Foto: Anna Groentjes.

Bijzonderheid

Wat heeft deze stolp dat hem extra bijzonder maakt. Cultuurhistorische/immateriële waarde voor zover bekend.

- Verhaal: cultuurhistorische betekenis, is er een bijzondere geschiedenis bekend over deze stolp (b.v. hier heeft een bijzondere familie gewoond, bijzondere eigenaar/opdrachtgever, hoge ouderdom, het was een innovatie in zijn tijd).
- Bijzonder gebruik/herbestemming: de stolp is nog agrarisch in gebruik, de stolp is in gebruik geweest als iets opmerkelijks (b.v. kaasmakerij/gemeentehuis/kerk/bakkerij/atelier), de stolp heeft een bijzondere herbestemming gekregen.
- Zeldzaamheid: de stolp is uniek in een bepaald opzicht.
- Exemplarisch: de stolp is een heel goed voorbeeld van een bepaalde typologie/ontwikkeling/lokaal verschijnsel.

Bijzonderheid: argumentatie per bijzonderheid een punt toe kennen en dit 'stapelen'. Als iets bewijsbaar uniek is, konden meerdere punten toegekend worden.

Bijzonderheidspunten

- Zeer oude locatie (voor 1832)
- Stolp én stolpschuur/hooihuis nog in gebruik op een erf (de aanwezigheid van stolp + stolpschuur wordt gewaardeerd onder ensemblewaarde, het gebruik als schuur/hooihuis wordt gewaardeerd bij bijzonderheid).
- Stolpschuur nog in gebruik als stolpschuur.
- Stolp waar vee en/of hooi in wordt ondergebracht.
- Agrarisch, groot erf in stedelijk gebied.
- Zeldzame elementen op het erf, zoals monumentale hekwerken en een buitentoilet.
- Bijzonder gebouwtype (kop-hals-romp, waarbij romp een stolp is, bijvoorbeeld).
- Gelede boerderij.
- Originele indeling/interieurelementen nog aanwezig/nog in gebruik (bijvoorbeeld koeien nog in de regel).
- Ouderdom vierkant (vóór 1832).
- Zeer zorgvuldig vormgegeven nieuwbouwstolp
- Tripel vierkant (of dat bijzonder is, is afhankelijk van de streek)

- Voormalige buitenplaats (weelderigheid nog enigszins zichtbaar)
- Nieuwbouw (geen replica) met hergebruik oude vierkant
- Hergebruik materialen voorganger (zoals hergebruik gevelstenen, zowel bij historische stolpen als nieuwbouw)
- Cultuurhistorisch waardevol: een bijzondere geschiedenis, bewoner, verhaal

Nieuwbouwstolpen

Op aandrang van deelnemers aan de virtuele stolpenmiddag, en in overleg met de Klankbordgroep, is besloten om alle nieuwbouwstolpen te fotograferen en een deel ook te waarderen. De regel daarbij is voor nieuwbouwstolpen/replica's na 1965:

- Aan een nieuwbouwstolp op een nieuwe plek wordt geen waardering toegekend.
- Nieuwbouwstolp op een plaats waar eerder een stolp heeft gestaan, wordt op architectuurhistorische waarde gewaardeerd met een 1. Ensemblewaarde en stedenbouwkundige/landschappelijke setting kan wel worden gewaardeerd.
- Replica's (met een oud vierkant) of vermoedelijke replica's worden wel gewaardeerd. Er wordt in de app aangegeven dat het een replica betreft. Ensemblewaarde en stedenbouwkundige/landschappelijke setting worden wel gewaardeerd.

Vervolgens riep dit de vraag op binnen de Klankbordgroep en binnen de onderzoeksgroep welk jaartal de grens moet vormen tussen 'oude' stolpen en nieuwbouw. Zowel 1950 als 1965 werden genoemd als mogelijkheden. De keuze is gemaakt om 1965 aan te houden als grens. Dit is onderbouwd door het feit dat dit jaartal in de Nederlandse architectuurgeschiedenis algemeen wordt aangehouden als grens tussen wederopbouw architectuur en nieuwbouw (Post 65).³

De onderzoekers hebben bovendien opgemerkt dat er na de Tweede Wereldoorlog op diverse plekken nog agrarische stolpen zijn gebouwd. Vanaf het eind van de jaren zestig zijn ook nog nieuwe stolpen gebouwd, maar dan voornamelijk om gebruikt te worden als woonboerderij. Hierbij zijn wel geregeld

Schilderij van een stolp op Texel. Foto: Anna Groentjes.

(historische) vierkantsconstructie toegepast of hergebruikt. Ook viel het de onderzoekers op dat veel historische stolpen vanaf de jaren zestig zijn verbouwd tot woonboerderijen bijvoorbeeld door het toevoegen van grote ramen. In de naoorlogse periode, toen de crisisjaren voorbij waren en de economie weer opbloede, kwam de tijd van schaalvergroting en mechanisatie in de agrarische sector. Het agrarisch bedrijf groeide en de stolpboerderijen waren als bedrijfspand niet meer toereikend. Het tijdperk van stolpboerderij als bedrijfsgebouw kwam daarmee ten einde.

Overige waarderingsaspecten

- **Onderhoud.** Bij stolpboerderijen die op het eerste zicht in matige/slechte bouwtechnische staat zijn is in het veld kenmerken genoteerd 'onderhoud nodig'. Dit heeft niet meegewogen in de waardering. Bouwtechnische staat is vermeden omdat de onderzoekers willen voorkomen dat deze omschrijving op enige wijze gebruikt wordt om sloop aan te moedigen dan wel te rechtvaardigen. Bovendien is de bouwtechnische staat louter door opname vanaf de openbare weg moeilijk te beoordelen.
- **Potentiële monumenten.** De onderzoekers hebben tijdens het veldwerk een lijstje bijgehouden van mogelijke (architectuurhistorisch) monumentwaardige stolpen.
- **Kadastrale minuutplans 1832.** Als een stolp op de kadastrale minuutplans nagenoeg dezelfde locatie, oriëntatie en omvang heeft als de huidige stolp, maar het jaartal in de BAG was na 1832, hebben de onderzoekers het bouwjaar in de collector app veranderd naar 1832 en in de app 'kadastrale minuutplans – ja' aangevinkt. Als er een stolp op de kadastrale minuutplans aanwezig was met een andere locatie/ oriëntatie en omvang, dan is het bouwjaar niet veranderd en is in het 'kenmerken' veld genoteerd dat hier een andere stolpboerderij heeft gestaan.
- **Omgang hooihuizen en kapbergen.** Met name in Noord-Holland Zuid liepen de onderzoekers tegen het feit aan dat zij heel veel hooihuizen/ kapbergen ontdekten die niet op de kaart stonden. In eerste instantie hebben zij geprobeerd het bouwjaar te achterhalen. Omdat ze zeer regelmatig als extra woonruimte achter een ouder voorhuis (waarvan het bouwjaar in de BAG staat) gebouwd zijn, bleek het zeer arbeidsintensief om de bouwjaar te achterhalen. Vanwege de betrouwbaarheid van de reeds uitgevoerde inventarisaties in relatie tot de tijdsinvestering die nodig was om de bouwjaar te achterhalen is besloten nieuwbouw hooihuizen/kapbergen die niet reeds in de app stonden te behandelen als nieuwbouw. Voor deze categorie is bouwjaar '0000' ingevuld in de app en is het bouwjaar van het voorhuis in de kenmerken gezet. Het kan zijn dat hierdoor historische hooihuizen/kapbergen behandeld zijn als nieuwbouw.
- **Niet beoordeelbaar.** In sommige gevallen konden de onderzoekers noch via Cyclomedia noch vanaf de openbare weg de ensemblewaarde of de architectuurhistorische waarde beoordelen. Dit kon te maken hebben met de afstand tot de openbare weg en/of de dichte begroeiing. Als dit het geval was, hebben de onderzoekers 'niet beoordeelbaar' aangevinkt.
- **Nieuwbouw/zeer ingrijpende restauratie.** De onderzoekers hebben ingrijpend gerestaureerde stolpboerderijen waarvan het vierkant en de funderingen vermoedelijk zijn blijven staan gewaardeerd als historische stolpboerderijen. In veel gevallen was binnen de kaders van dit onderzoek lastig te achterhalen wat de precieze bouwgeschiedenis is. Alleen stolpboerderijen op een historische plek waarvan vrij zeker gesteld kan worden dat het nieuwbouw betreft, zijn als zodanig aangemerkt. Dit werd gedaan door gesprekken met (buurt)bewoners, bekijken van oudere foto's op Cyclomedia, het bouwjaar in de BAG en/of de verwijzing naar bouwvergunningen in het kadaster (in tegenstelling tot vergunningen voor een verbouwing).

Piramide van de polder. Foto: Anna Groentjes.

Verder onderzoek

- Monumentale waarden van stolpen met een hoge architectuurhistorische waarde die nog geen monumentale status hebben
- Vigerend gemeentelijk stolpenbeleid
- Interieurs en vierkantsconstructies (ook bij stolpen die in orde 3 zijn ingedeeld)
- Bouwkundige staat van beschermde monumenten
- Stolpenverhalen verder aanvullen
- Impact van nieuwbouwstolpen op historische erven en stolpenstructuren
- Koppeling beeldmateriaal van historische verenigingen aan de Noord-Hollandse Stolpenkaart
- Stolpboerderijen die slecht zichtbaar waren door begroeiing of afgelegen positie aan eigen weg bezoeken

Noten

1. Zie literatuurlijst met onder meer publicaties van MOOI Noord-Holland en het Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland, opgesteld in samenwerking met o.a. de Boerderijstichting Noord-Holland en Landschap Noord-Holland, uit 2015, 2016 en 2018 en de actie 'Red de Stolp' in 2018
2. Dorine van Hoogstraten (red.), 2015, p. 59
3. Anna Koudijs, Onderzoeksverslag, 25 januari 2021

Bronnen

Literatuur

- ARCX, Inventarisatie Cultureel Erfgoed Buitengebied Edam-Volendam, 2015.
- Asbeek Brusse, Wendy, 'Modernisering en plattelandontwikkeling in Europa: het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid van de Europese Gemeenschap', in: Diederiks, Herman, J. Thomas Lindblad en Boudien de Vries, Het platteland in een
- Beek, Marijke en Dorine van Hoogstraten (red.), Landschap vol stolpen, MOOI Noord-Holland Alkmaar, 2016
- Beek, M, Y. Lievaart en M. Roosebeek, Inventarisatie Erfgoed in de gemeente Landsmeer, Landsmeer, 2019.
- Berg, C. van den, L. Egberts en P. Kleij, Agrarische bebouwing: Cultuurhistorische Inventarisatie, Zaandam, 2012.
- Bieleman, Jan, Boeren in Nederland: geschiedenis van de landbouw, 1500 – 2000, Amsterdam, 2008.
- veranderende wereld: Boeren en het proces van modernisering, Hilversum, 1994.
- Blom, P., 'Stolpboerderijen deel 1', Jaarboek Oud-Castricum 26 (2003), pp. 4-16.
- Blom, P., 'Stolpboerderijen deel 2', Jaarboek Oud-Castricum 28 (2005), pp. 16-25.
- Blom, P., 'Stolpboerderijen deel 3', Jaarboek Oud-Castricum 29 (2006), pp. 30-38.
- Blom, P., 'Stolpboerderijen deel 4', Jaarboek Oud-Castricum 30 (2007), pp. 34-42.
- Blom, P., 'Stolpboerderijen deel 5', Jaarboek Oud-Castricum 31 (2008), pp. 29-37.
- Blom, P., 'Stolpboerderijen deel 6', Jaarboek Oud-Castricum 32 (2009), pp. 40-49.
- Blom, P., 'Stolpboerderijen deel 7', Jaarboek Oud-Castricum 33 (2012), pp. 52-60.
- Boerderijstichting Noord-Holland, De Dans der Daklichten: richtlijnen bij herbestemming en verbouwing van stolpboerderijen, Alkmaar, 2013.
- Boschma-Aarnoudse, C., J. Haag, M. Nelissen, W. Tjoa, Boeren in en rond Edam, Historische Reeks Oud Edam nr. 5, 2003.
- Brandts Buys, L., De landelijke bouwkunst in Hollands Noorderkwartier, Arnhem, 1974
- Bureau Erfgoed gemeente Hoorn, Toelichting op de cultuurhistorische waardenkaart Risdam en Nieuwe Steen-West, 2015.
- Cruyningen, P. van, J. Goudeau en Stichting Historisch Boerderij-Onderzoek, Monumentale Boerderijen in Amsterdam: een cultuurhistorische rapportage, Amsterdam, 2003.
- Cultuurcompagnie Noord-Holland, Gemeente Heerhugowaard, een historisch-geografische inventarisatie (inclusief de karakteristieke bebouwing), 2012.
- Elpers, Sophie, Wederopbouw boerderijen: agrarisch erfgoed in de strijd over traditie en modernisering, 1940 – 1955, Rotterdam, 2019.
- Campen, José van en Dorine van Hoogstraten (red.), Vierkant achter de stolp 2.0
- Eelman, Wilma, Boerenbouwkunst op Texel, s.l., 2010.
- Historische Kring Heemskerk, Heemskring 30, Heemskerk, 2003.
- Historische vereniging Wieringen, Boerderijen op Wieringen
- Historische vereniging Beets, Stolp boerderijen in Beets, 2020.
- Hoogstraten, Dorine van (red.), Kansen voor de stolp in Noord-Holland. Overzicht van bedreigingen en mogelijkheden voor bescherming, behoud en ontwikkeling van waardevolle stolpboerderijen in Noord-Holland, MOOI Noord-Holland Alkmaar, 2015
- Huizinga, W. en D. Strijker, Two lectures on the historical development of Dutch agriculture, 1600 – 1985, Den Haag (Landbouw-

- Economisch instituut) 1986.
- Jansma, Klaas en Meindert Schroor (red.), Tweehonderd jaar geschiedenis van de Nederlandse landbouw, Leeuwarden, 1987.
- Jonk, Bo, Stolpenwaardingskaart MOOI Noord-Holland: Stageverslag, Alkmaar 2020.
- Jonk, Bo, Stolpenwaardingskaart MOOI Noord-Holland: Verkennend onderzoek naar het uitvoeren van quickscans, Alkmaar, 2020.
- Knibbe, Merijn, Agriculture in the Netherlands, 1851 – 1950: Production and Institutional Change, Amsterdam, 1993.
- Komen, H., Stolpboerderijen in Heerhugowaard deel 1, 2007
- Komen, H., Stolpboerderijen in Heerhugowaard deel 2, 2009
- Komen, H., Stolpboerderijen in Heerhugowaard deel 3, 2011
- Koudijs, Anna, Stolpenwaardingskaart: onderzoeksverslag, Amsterdam, 2021.
- Koudijs, Anna, Stolpenwaardingskaart: verslag van stage bij stichting MOOI Noord-Holland, Amsterdam, 2021.
- Loo, L.F. van, 'Wat een pracht': Monumenten en Bezienswaardigheden in de gemeente Zijpe, Zijpe, 1992.
- Messchaert-Heering, S., Onder één dak, wonen en werken in boerenhuizen en boerderijen in Enkhuizen, 2010.
- Olst, E.L. van en R.A. Peeters, Landelijke Bouwkunst Noord-Holland, Arnhem, 1989.
- Ralling, O. (Gemeente Alkmaar, Vakgroep Erfgoed), Agrarische Bebouwing Schermer: Cultuurhistorische Inventarisatie, Alkmaar, 2016.
- Reijnders, Lucas, Het boerenbedrijf in de Lage Landen: geschiedenis en toekomst, Amsterdam, 2002.
- Roosebeek, M., Op weg naar een visie op de linten, 2017.
- Schilstra, J., L. Brandt Buys en C. de Jong, De Stolp te Kijk: de stolpboerderij toen, nu en straks, Wormer, 2004.
- Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland en Boerderijstichting Noord-Holland, Vierkant achter de stolp 2.0. Handreiking voor gemeentelijk stolpenbeleid, nu en onder de Omgevingswet, Alkmaar, 2018
- Stichting Historisch Hoogkarspel-Westwoud, Overzicht boerderijen in de kerkdorpen Binnenwijzend, Hoogkarspel en Westwoud, 2011.
- Stroomer, Renee, De stolpboerderij als baken van het noordelijk Noord-Hollandse landschap, Hoorn, 2016.
- Stroomer, Renee, Stolpen in de stad, Vrienden van de Stolp, nr. 103 (2020), pp. 16-21.
- Wit, J.N. de, Boerenleven in de regio Schagen, Schoorl, 2012.
- Vereniging Oud Heiloo, boerderijen in Heiloo, Heiloo 2003.
- Vries, B.M.A de en L. Heerma van Voss (red.), Van agrarische samenleving naar verzorgingsstaat: demografie, economie en maatschappij in West-Europa, 1450 – 2000, Groningen, 2000.

Websites

- Archeologie West-Friesland: <https://www.archeologiewestfriesland.nl/onderzoek/bouwhistorie/stolpenonderzoek/>
- Beeldbank Boerderijstichting Noord-Holland, <https://www.boerderijstichting.nl/beeldbank/>
- Beeldbank Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, <https://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>
- Beemster Boerderijen (project van Katja Bossaers, website is uit de lucht), <http://web.archive.org/web/20161102143140/http://beemsterboerderijen.nl/index.html>
- Boerderijstichting Noord-Holland (archief), <http://www.boerderijstichting.nl/archief/>
- Cultuurhistorische vereniging Scoronlo, <http://www.scoronlo.nl/>
- Gemeente Amsterdam, Waarderingskaart Architectonische en Stedenbouwkundige Kwaliteit: <https://maps.amsterdam.nl/ordekaart/>
- Gemeente Bergen, <https://www.bergen-nh.nl/>
- Gemeente Den Helder, <https://www.denhelder.nl/>
- Gemeente Heiloo, <https://www.heiloo.nl/>
- Gemeente Hollands Kroon, <https://www.hollandskroon.nl/>

- Gemeente Schagen, <https://www.schagen.nl/>
- Gemeente Texel, <https://www.texel.nl/>
- Helderse Historische Vereniging, <https://heldersehistorischevereniging.nl/albums/>
- Historisch Genootschap Beemster, <https://www.historischgenootschapbeemster.nl/> en <https://foto.beeldbankbeemster.nl/cgi-bin/fotos.pl>
- Historische Kring Berckhout – Bobeldyck, <https://www.hkbb.nl/>
- Historische Kring Heemskerk, <https://www.historischekringheemskerk.nl/cgi-bin/beeldbank.pl>
- Historische Kring Ursem, <https://www.historischekringursem.nl/>
- Historische Stichting De Cromme Leeck, <https://decrommeleeck.nl/>
- Historische Vereniging Bergen, <https://www.hvb-nh.nl/index.php/beeldbank-hvb/>
- Historische Vereniging Callantsoog, <http://historischeverenigingcallantsoog.nl/>
- Historische Vereniging Harenkarspel, <https://vhvarenkarspel.nl/>
- Historische Vereniging Heiloo, <https://www.hvheiloo.nl/>
- Historische Vereniging Hemony, <https://www.hvhemony.nl/>
- Historische Vereniging Langedijk, <https://langedijkerverleden.nl/>
- Historische Vereniging Midwoud-Oostwoud, <https://www.hvmo.nl/>
- Historische Vereniging Oud Stede Broec, <https://www.oudstedebroec.eu/>
- Historische Vereniging Sijbekarspel & Benningbroek, <http://www lijnendoortijd.nl/>
- Historische Vereniging Suyder Cogge, <https://suyder-cogge.nl/>
- Historische Vereniging Texel, <https://historischeverenigingtexel.nl/>
- Historische Vereniging Twisk, <http://www.twisca.nl/>
- Historische Vereniging Sint-Pancras, <https://www.hvsint-pancras.nl/>
- Historische Vereniging Warder, <https://www.historischwarder.nl/huizen/Huizen.aspx>
- Historische Vereniging Wieringen, <https://historischwieringen.nl/>
- Historische Vereniging Wormerveer, <https://www.hvwormerveer.nl/beeldbank/>
- Historische Vereniging De Zijpe, <https://www.dezijpe.nl/>
- Kadastrale minuutplans 1832: <http://web2.faknaw.nl/nh/#52.59521,4.97241,10z>
- Landschap Noord-Holland, Ervenhandboeken: <https://www.landschapnoordholland.nl/zakelijk/diensten/ervenhandboeken>
- MOOI Noord-Holland: <https://www.mooinoord-holland.nl/portfolio-items/stolpenwaardingskaart/>
- Nationaal Archief (beeldbank), <https://www.nationaalarchief.nl/onderzoeken/fotos>
- Noord-Hollands archief (beeldbank), <https://noord-hollandsarchief.nl/beelden/beeldbank>
- Oudheidkundige Vereniging Medemblick, <http://www.okv-medenblick.nl/>
- Provincie Noord-Holland, Leidraad Landschap en Cultuurhistorie: <https://leidraadlc.noord-holland.nl/structuren/stolpenstructuren/>
- Regionaal Archief Alkmaar, <https://www.regionaalarchiefalkmaar.nl/>
- Stadsarchief Amsterdam (beeldbank), <https://archief.amsterdam/beeldbank>
- Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland: <https://www.steunpuntterfgoednh.nl/vierkant-achter-de-stolp-2-0/>
- Stichting Historisch Abbekerk-Lambertschaag, <https://www.beeldbank-stg-historisch-abbekerk-lambertschaag.nl/cgi-bin/beeldbank.pl>
- Stichting Historisch Egmond, <https://www.historischegmond.nl/>
- Stichting Historisch Genootschap Hauwert, <http://www.historisch-hauwert.nl/>
- Stichting Historisch Heerhugowaard, <http://www.historischheerhugowaard.com/>
- Stichting Historisch Opperdoes, <https://www.sh-opperdoes.nl/>
- Stichting Historisch Spanbroek Opmeer, <https://www.stichtinghistorischspanbroekopmeer.com/>
- Stichting Historisch Zwaag, <http://www.historischzwaag.nl/>
- Stichting Hoochhoutwout, <https://www.hoochhoutwout.nl/>

- Stichting Langedijker Verleden, <https://langedijkerverleden.nl/>
- Stichting Oud Obdam-Hensbroek, <https://www.oudobdam-hensbroek.nl/>
- Stichting Oud Onderdijk, <https://www.oudonderdijk.nl/>
- Stichting Oud Werveshoof, <https://www.oudwerveshoof.nl/>
- Stichting Twisca, <http://www.twisca.nl/>
- Stolpenwijzer: <https://www.steunpuntterfgoednh.nl/stolpenwijzer>
- Vereniging Oud Enkhuizen, <https://www.oudenkhuizen.nl/>
- Vereniging Oud Hoorn, <https://www.verenigingoudhoorn.nl/>
- Vereniging Oud Uitgeest, <https://www.ouduitgeest.nl/cgi-bin/beeldbank.pl>
- Waterlands Archief, <https://waterlandsarchief.nl/>
- Westfries Genootschap, <https://www.westfriesgenootschap.nl/>
- Zijper Museum, <https://www.zijpermuseum.nl/cgi-bin/niestadtbb.pl>
- Zijper Museum, <https://www.zijpermuseum.nl/cgi-bin/fotoalbum.pl>
- Zijper Museum, https://www.zijpermuseum.nl/boeken/index_wp.html

Overig

- Redengevende omschrijvingen van enkele stolpboerderijen in gemeente Oostzaan.
- Redengevende omschrijvingen van enkele stolpboerderijen in gemeente Uitgeest.
- Redengevende omschrijvingen van enkele stolpboerderijen in gemeente Velsen.
- Redengevende omschrijvingen van enkele stolpboerderijen in gemeente Wormerland.
- Redengevende omschrijvingen van enkele stolpboerderijen in gemeente Schagen.

Colofon

Dit onderzoeksrapport behoort bij het beleidsadvies en de Noord-Hollandse Stolpenkaart. MOOI Noord-Holland, Alkmaar juli 2021. In opdracht van de Provincie Noord-Holland

Rapport

Rosanne Bruinsma
Dorine van Hoogstraten
Anna Groentjes
Jef Mühren
Renee Stroomer

Onderzoek en bijlagen

Het stolpenteam:
Rosanne Bruinsma
Anna Groentjes
Dorine van Hoogstraten
Bo Jonk
Anna Koudijs
Yvonne Molenaar
Romy Schuit
Mathilde Spruyt-Kooij
Renee Stroomer
Lisa Timmerman

Opmaak

IAAY | Merijn Groenhart

MOOI NOORD-HOLLAND
ADVISEURS OMGEVINGSKWALITEIT

Emmastraat 111
1814 DP Alkmaar

T 072 520 44 59
info@mooinoord-holland.nl
www.mooinoord-holland.nl
[@overmooinh](https://www.instagram.com/overmooinh)